

Maxsus son 2024

O'ZBEKISTONDA HAYOT SUG'URTASINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Baratova Dinora Alisherovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti "Moliya bozori va sug'urta ishi" kafedrasida dotsenti
email: gulzoda20@mail.ru

Yo'ldoshova Aziza Muzaffar qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 2-bosqich magistranti
email: yuldozhova.aziza20@gmail.com

ARTICLE INFORMATION	ABSTRACT
Volume: 1 Issue: 8 DOI: https://doi.org/10.55439/INSURE/vol1_iss8/i1	Maqolada hayot sug'urtasiga ta'rif va uning asosiy xususiyatlari, ijtimoiy himoyadagi o'rni haqida ma'lumot berilgan. Hayot sug'urtasiga tegishli bo'lgan soliq imtiyozlarining bekor bo'lishi natijasida sug'urtaga bo'lgan talabning tushib ketish ta'sirida hayot sug'urtasi tarmog'i bo'yicha kelib tushgan sug'urta mukofotlarini tahlili va uni rivojlantirishi uchun taklif va tavsiya ishlab chiqilgan. <i>Sug'urta, sug'urta bozori, hayot sug'urtasi, sug'urta mukofoti, sug'urta to'lovlari, sug'urta javobgarligi, jamg'arib boriladigan hayot sug'urtasi, hayot sug'urta kompaniyalari, sug'urta klassalari</i>
KEYWORDS	

Kirish (Introduction/Введение).

Mamlakatimiz sug'urta bozorida 38ta sug'urta tashkiloti faoliyat yuritib, ularning 7tasi hayot sug'urtasiga ixtisoslashtirilgan. Ular iqtisodiyotning turli tarmoqlariga ixtisoslashgani bilan o'ziga xosdir. Ahamiyatli jihati, sug'urta munosabatlarida qatnashuvchi tomonlarning qonuniy manfaatlarini himoyalash maqsadida sug'urta xizmatlari davlat tomonidan tartibga solinadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23 oktyabrda "Sug'urta bozorini raqamlashtirish va hayot sug'urtasi sohasini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qaroriga binoan 2022-yilning 1 iyulidan boshlab, barcha turdagi sug'urta polislarini internet orqali onlayn xarid qilish imkoniyatlari yaratilishi lozimligi belgilangan. Ushbu tizimning 2022-yil ko'rsatkichlariga ko'ra, jami sug'urta mukofotlari hajmi 6,2 trillion so'mni tashkil etgan. Uning 76 foizi umumiy sug'urta, 24 foizi esa hayot sug'urtasi hissasiga to'g'ri keladi. Umumiy sug'urta mukofotlarining 10 foizi majburiy sug'urta badallari hisobiga shakllangan, qolgan 90 foizi ixtiyoriy sug'urta mukofotlarining ulushidir. 2021-yilda ushbu ko'rsatkichlar mos ravishda 16 foiz va 84 foizni tashkil etgan. Ushbu raqamlar mamlakatimizda ixtiyoriy sug'urta klasslari ommabopligi oshib borayotganidan dalolat beradi. Shunday bo'lsa-da, O'zbekistonda hayot sug'urtasi bo'yicha mukofotlar hajmi YAIM ning 0,17 foizini tashkil etadi. Bu esa kishi boshiga o'rtacha 3,91 dollardan to'g'ri kelishini bildiradi. Taqqoslaydigan bo'lsak, bu ko'rsatkich Qozog'istonda 31,24 dollarga, Turkiyada esa 21,85 dollarga yetadi. Umumiy sug'urta mukofotlari hajmi YAIM ning 0,52 foizini tashkil etadi va kishi boshiga o'rtacha 12,1 dollardan to'g'ri keladi. Ushbu ko'rsatkich Qozog'istonda 58,5 dollarni, Turkiyada 119,7 dollarni tashkil qiladi. Baxtsiz hodisalar va tibbiy sug'urta mukofotlari hajmi YAIM ning 0,01 foizini tashkil qiladi va kishi boshiga o'rtacha 0,28 dollardan to'g'ri keladi. Ushbu ko'rsatkich Qozog'istonda 10,1 dollarga, Turkiyada 24,5 dollarga teng. Bu esa ushbu sug'urta klasslarini rivojlantirishga alohida e'tibor berish lozimligidan dalolat beradi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning hozirgi bosqichida iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlashga hamda aholi hayotining sifati va darajasini oshirishga yo'naltirilgan sug'urta

xizmatlarini faol rivojlantirish milliy sug'urta bozorida hayot sug'urtasining rolini kuchaytirishni taqozo etadi. Hozirgi zamonaviy sharoitlarda aholining sug'urta savodxonligini va sug'urtaga bo'lgan ishonchini oshirish, hayot sug'urtasini ommalashtirish, hayot sug'urtasi xizmatlari turlarini kengaytirish, iste'molchilarning hayot sug'urtasi xizmatlari sifatidan qoniqishi darajasini ta'minlash alohida ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan, milliy sug'urta bozorida istiqbolli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ko'plab potensial sug'urta qildiruvchilarning hayot sug'urtasi haqida ma'lumotga ega emasligi va sug'urta kompaniyalariga nisbatan ishonchining pastligi, shuningdek, iste'molchilarning sug'urta xizmatlari sifatidan mamnun emasligi ularning hayot sug'urtasini amalga oshirish qarorlaridan voz kechishlariga olib kelmoqda. Shu sababdan, ijtimoiy so'rovnoma o'tkazish orqali hayot sug'urtasi bozorini monitoring qilish, hayot sug'urtasi xizmatlariga bo'lgan talabiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, demografik, iqtisodiy, ularning ta'sir darajasini aniqlash va baholash juda muhim jarayon hisoblanadi. Bu esa, hayot sug'urtasi mahsulotlarining sifati va raqobatbardoshligini oshirish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili/ Анализ литературы по теме/Analysis of literature on the topic.

A.Темиркулов tomonidan tayyorlangan "Хаёт суғуртанинг ривожланишида хорижий тажриба ва уни Ўзбекистонда ривожлантиришнинг зарурияти" номли мақолада Хаётни суғурталашнинг жағариб бориладиган тури ҳаётдаги турли рискларни олдини олишдаги ўзгармас суғурта тури эканлигини таъкидланган. [1] М.Бекбергенов ва А.Икромовларнинг "Ўзбекистонда ҳаёт суғуртаси соҳасининг ҳозирги ҳолати ва унинг ривожланиш йўллари" номли мақолада Хаёт суғуртаси инсоният ҳаётида муҳим ўрин тутувчи суғурта турларидан бири бўлиб, унинг ЯИМ даги улуши жуда ҳам кам миқдорни ташкил қилади бу миқдорни кўтариш учун мамлакатда хорижий давлатларнинг тажрибасидан фойдаланиб, ривожланиш талаб этилади деб этироф этган. [2] . О.Юлдашевнинг "Хаёт суғуртасида таъриф сиёсатини такомиллаштириш йўллари" номли мақолада Хаёт суғуртаси узок

Maxsus son 2024

муддатли инвестицияларни молиялаштиришнинг асосий манбалардан бири бўлиб, мамлакатлар иқтисодийи тараққийнинг ҳозирги босқичда энг муҳим инструментлардан бири ҳисобланади. [3] Д.Абдувалиевнинг “Ҳаёт сугуртасининг долзарб масалалари” номли мақоласида Ҳаёт сугуртаси мамлакатнинг ижтимоий ҳимоясини ташкил қилишида муҳим йўналишлардан бири ҳисобланади. Шунинг учун бу фаолиятни ривожлантириш учун ҳаёт сугуртаси бўйича агентлик фаолиятини ривожлантириш керак бўлади деб айтиб ўтган [4] М.Султонованинг “Ҳаёт сугуртаси моҳияти ва зарурияти” номли мақоласида “Ҳаётни сугурталаш жамиятининг иқтисодий ва ижтимоий эҳтиёжларини амалга оширишнинг муҳим воситалардан биридир” деб эътироф этган. [5]

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Methods/Методы).

Тадқиқотни амалга оширишда қўйилган мақсадларни амалга оширишда маантикий ва таркибий таҳлил қилиш, гуруҳлаштириш, иқтисодий-статистик таҳлил, ўзаро ва қиёсий таққослаш усулларида самарали фойдаланилди.

Olingan natijalar (Results/Результаты).

Олиб борилган тадқиқодлар натижасида Ўзбекистон сугурта бозорида ҳаёт сугуртасининг ўрни ҳозирги ривожланиб келаётган мамлакатлар даражасига етиш учун муҳим тақлифлар ишлаб чиқилди. Шу билан бирга, бозорида ҳаёт сугуртасининг ривожланишига тўсик бўлаётган ҳолатлар ҳамда уларни бартараф этиш йўллари асослаб берилган.

Tahlillar (Analysis/Анализ).

Hayot sug'urtasi inson salomatligi va o'limi bilan bog'liq bo'lgan risklardan sug'urtalash bo'yicha majburiyatlarni o'z zimmasiga oladi. Bu risklar bo'yicha aholini sug'urtalash, ko'rilayotgan zararlarni moliyalashtirish mamlakatimizdagi ijtimoiy himoya vazifasini bajarishda yetakchilik qiladi. Iqtisodiyot va moliya vazirligining «Fuqarolar uchun byudjet – 2023» nashrida 2023 yil 1 apreldan soliq to'lovchilarning ish haqi va boshqa daromadlarining hayotni uzoq muddatli sug'urtalash uchun yo'naltiriladigan qismi bo'yicha jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha imtiyoz bekor bo'ldi. Sug'urta bozoridagi bu o'zgarish hayot sug'urtasi bo'yicha sug'urta mukofotlarining ko'rsatkichi tushib ketishiga olib keldi. 2023 yil ko'rsatkichlariga ko'ra, jami sug'urta mukofotlari hajmi 8 trillion so'mni tashkil etgan. Uning 96 foizi umumiy sug'urta, 4 foizi esa hayot sug'urtasi hissasiga to'g'ri keladi. Hayot sug'urta tarmog'i bo'yicha talablar kamayib ketib, sug'urta tushumlari keskin tushib ketdi. (1 jadval)

1 jadval

Hayot sug'urtasi bo'yicha umumiy ko'rsatkichlar[6]

	2021			2022			2023		
Sug'urta mukofotlari	3732024	717041	19%	6231726	1524679	24%	8059726	322491	4%
Sug'urta to'lovlari	1235061	616300	50%	2596926	1498144	58%	2022054	453594	22%

Jadval ma'lumotlariga ko'ra hayot sug'urtasining umumiy ko'rsatkichlari tahlil qilsak, quydagicha natijalarni olish imkoniyatiga ega bo'lamiz. 3 yillik statistik ma'lumotlarga ko'ra hayot sug'urtasining sug'urta bozoridagi umumiy sug'urta mukofotlariga nisbatan qabul qilgan sug'urta mukofotlari 19% ga, to'lovlarga nisbatan 50% tashkil qilgan. 2022 yilga kelib bu ko'rsatkichlar mukofotlar bo'yicha 24%, to'lovlar bo'yicha 58% ma'lum bir miqdorga oshgan. Lekin 2023-yil natijalariga ko'ra bu ko'rsatkichlar, ya'ni sug'urta mukofotlari 4%, sug'urta to'lovlari 22% tashkil qiladi. Bu esa, 2023-yil bo'yicha sug'urta mukofotlari ko'rsatkichi 2022-yilga nisbatan 5 barobarga sug'urta to'lovlari bo'yicha 2 barobarga kamayib ketishiga olib keldi.

Agar sug'urta mukofotlari summalarini yillar kesimida bir biriga solishtirsak, 2023-yil bo'yicha kelib tushgan sug'urta mukofotlari 2021-yilga nisbatan - 44%ga, 2022-yilga nisbatan -78.8 % ga keskin tushib ketkanligini ko'rsatadi.

Agar sug'urta to'lovlari summasi yillar kesimida bir biriga solishtirsak, 2023-yil bo'yicha kelib tushgan sug'urta mukofotlari 2021-yilga -73.6% ga, 2022-yilga nisbatan -45% ga pasaygan.

Hayot sug'urtasining asosiy ko'rsatkichlarini klasslar kesimida oladigan bo'lsak, 2021-yilga nisbatan 2023-yil ko'rsatkichlari ancha tushib ketganligini ko'rishimiz mumkin. O'zingizga ma'lum hayot sug'urtasini rivojlantirish va isloh qilish bo'yicha yangi sug'urta klasslari tashkil etilgan edi. Bu klasslar bo'yicha ayrim klasslarning umuman hech qanday natijaga erishilmagan(2-jadval).

Bu jadvalda biz ixtiyoriy hayot sug'urtasi klasslarning 3 yillik statistikaga ko'ra 691344 trln so'mni tashkil qilgan bo'lsa 2023-yilga kelib

bu ko'rsatkich 248820 trln so'mni tashkil qilgan. Ya'ni -442524 trln.so'mga kamayib ketganligini ko'rishimiz mumkin. Bu ko'rsatkich foiz ko'rinishida -36% ini tashkil qiladi.

2-jadval

Hayot sug'urtasining klasslar bo'yicha ma'lumatlari[7]

	Umumiy sug'urta mukofotlari			Sug'urta to'lovlari			Sug'urta majburiyatlari		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Klasslar bo'yicha ixtiyoriy sug'urta, (hayotni sug'urta qilish sohasi), shu jumladan:	6913	1497	2488	6077	1488	4278	1424817	1193	3548
I klass – Hayot va annuitetlar	3053	3505	1461	2301	5126	3031	5145	800351	1827
	49	20	20	98	03	82	53	355	35
II klass – Nikoh va tug'ilish	21	1	1	1	29	3	54	21	-
III klass – Hayotni uzoq muddatli sug'urta qilish	3852	9766	1007	3775	9761	1246	2057	290288	1042
	34	48	71	36	79	96	75	79	79
IV klass – Soq'iqni sug'urta qilish	700	25	-	-	-	-	6900	27000	-
							50		
V klass – Majburiyatlarni ta'minlash uchun hayotni sug'urtalash	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VI klass – Uzoq muddatli ixtiyoriy pensiya sug'urtasi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VII klass – Kapitalni qaytarish bilan hayotni sug'urtalash	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Hayot sug'urtasini I-klass bo'yicha umumiy sug'urta mukofotlari foizlarda ko'radigan bo'lsak 2021-yilga nisbatan 2022-yil +26.8% ni tashkil qilgandi. Lekin bu ko'rsatkich 2022-yilni 2023-yilga nisbatda - 13.6% ga kamaygan.

Hayot sug'urta kompaniyalari ko'rsatkichlarining keskin ravishda o'zgarishi hayot sug'urtasi uchun berilgan imtiyozlarning yo'q bo'lishi va aholining sug'urta kompaniyalari xizmatlaridan foydalanishning asosiy maqsadi daromad solig'idan qochish bo'lgan.

3-jadval

Umumiy Hayot sug'urtasining mukofotlari[8]

	2021	2022	2023
Hayotni sug'urta qilish tarmog'idagi sug'urta tashkilotlari, shu jumladan:	717041	1 524679	322491
- majburiy sug'urta	25 696	26 766	35 645
- ixtiyoriy sug'urta	691 344	1 497912	286846

3-jadval ma'lumotlariga ko'ra majburiy sug'urta 2021 yilga nisbatan +72%ga oshgan. Ixtiyoriy sug'urta esa -41.5% ga kamaygani ko'rishimiz mumkin.

4-jadval

Hayot sug'urtasining YAIM ulushi[9]

	2021	2022	2023
1 YAIM	0.1%	0.17%	0.03%

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki hayot sug'urtasi YAIMdagi ulushi brogan sari pasayib borib umuman yo'q bo'lib ketish ehtimoli yo'q emas. Bu ko'rsatkichlar sug'urta kompaniyalarning to'lov qobiliyatini ham pasayib ketishiga olib keladi. Biz bilamizki hayot sug'urtasi davlatning ichki investitsiyalarini shakllantirishda yetakchilik qiladigan faoliyat turi hisoblanadi. Xorij tajribasiga ko'ra hayot sug'urtasi O'zbekiston sug'urta bozoriga nisbatan sezilarli darajada farq qiladi.

Rivojlangan mamlakatlarda hayot sug'urtasining o'rni O'zbekiston sug'urta bozoriga nisbatan yuqori ekanligini ko'rishimiz mumkin bu davlatlarning kompaniya faoliyati yaxshi tashkil qilinganligi va hayot sug'urtasiga bo'lgan talabning yuqori ekanligidan dalolat. O'zbekistonda 2022-yilgi natijalarga ko'ra hayot sug'urtasi YAIMda 0.17% ni tashkil qildi. Bu esa bir nechta Osiyo va rivojlangan mamlakatlarga nisbatan olib qaraydigan bo'lsak holat achinarli hollarda ekanligidan dalolat. Misol uchun Singapur davlatida 8.07% ni, Germaniyada 3.1% va eng yuqori ko'rsatkich bilan Buyuk Biritaniya 10.51% ni tashkil qildi. Bu davlatlarda sug'urtaga bo'lgan talabning yuqori ekanligidan dalolat. Bu esa O'zbekistonda Hayot sug'urtasining holati sezilarli darajada past ekanligini ko'rsatib beradi.[10] Bu sanab o'tilgan davlatlarda ham Hayot sug'urtasining yuqori ekanligiga sabab imtiyozlarning saqlab qolingandir va bu imtiyozlarning bekor bo'lmagan jozibadorligini saqlab qolganligi natijasida sug'urtalanuvchilar potensial sug'urtalanuvchilar bu sug'urta maxsuslotlaridan foydalanish imkoniyatiga ega va bunga talab yuqori ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Maqola bo'yicha xulosa va takliflar (Conclusions/Заключения).

Yuqorida keltirib o'tilgan fikrlarni inobatga olgan holda, milliy va xorijiy tajribalar asosida mamlakatimiz hayot sug'urtasi xizmatlari bozorining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollarga baho berish, hayot sug'urtasi sohasining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni va ularning ta'sir darajasini aniqlash, hayot sug'urtasini rivojlantirish bilan bog'liq fundamental muammolarni topish hamda ularni hal etishga qaratilgan

takliflar va tavsiyalarni ishlab chiqish bugungi kun tartibidagi eng dolzarb masala ekanligi shubhasizdir.

O'zbekiston sug'urtasi bozorida Hayot sug'urtasiga bo'lgan talabning yuqoridagi jadvallar ko'rishimiz mumkinki, shartnomalar bo'yicha ham, sug'urta mukofotlarining tushumlari bo'yicha ham to'lovlar majburiyatlar bo'yicha ham 2023-yilga ko'ra kompaniyalar faoliyat yurtishmagan. Deyarli natija ko'rsatishmagan barcha ko'rsatkichlar oldingi yillarga nisbatan salbiy holatida ya'ni kompaniyalarning mana shu faoliyat bo'yicha 0 natijaga ega ekanligini ko'rib turibmiz. Bu holat natijasida sug'urta bozorida hayot sug'urtasining butunlay yo'qolib ketishiga va bu o'zining jozibadorligini yo'qotishiga olib kelmoqda. Hayot sug'urtasining umumiy xususiyatini bozordan yo'qolib ketishiga olib keladi. Shu bilan birga kompaniya hodimlari o'sha joyda ishlaydigan hodimlarni ish bilan ta'minlash bo'yicha ham kompaniyalar ma'lum bir yetakchilik qilib kelmoqda edi. Bu imtiyozning yo'qolishi sug'urta bozoridagi hodimlarning ishsizligiga olib kelishiga ham sabab bo'lib qolmoqda. Va davlat tomonidan ijtimoiy yordamga muhtoj bo'lgan aholiga bo'lgan harajatlarining sug'urta kompaniyalarining yordamisiz amalga oshirishga to'laonli sharoit yaratilayotganligi va bu insonlarni o'lim holati kelganda moddiy yordam shakllantirish faqat davlat va davlatga tegishli bo'lgan idora va tashkilotlarning zimmasida qolib ketayotganligiga to'g'ri keladi. Ya'ni davlat ijtimoiy yordam himoyasini yanada kuchaytirishi kompaniyalarning yordamidan foydalanmagan holda amalga oshirayapti. Va yana shu bilan birga hayot sug'urta kompaniyalari shakllantirilgan sug'urta rezervlari hisobidan ya'ni hayot sug'urtasi bo'yicha kelib tushadigan sug'urta mukofotlaridan shakllantirgan rezervlar O'zbekiston Respublikasi ichki investitsiyalarini shakllantirishga yordam berar edi. Bu holat ham deyarli yo'qolib bormoqda. Buning natijasi shuni ko'rsatadiki kompaniyalar umumiy sug'urtaga doir bo'lgan birinchi va ikkinchi klass bo'yicha faoliyat ko'rsatish bilan kifoyalaniq qolmoqda. Shu bilan birga 108-qarorga ko'ra ish beruvchining javobgarlik sug'urtasi hayot sug'urtasiga ixtiyoriga

o'tish ya'ni sug'urta maxsulotini amalga oshirishga bo'lgan ruxsatni tegishi bu ham baribir umumiy sug'urta mexanizimiga tegishli bo'lgani va hayot sug'urta kompaniyalari hayot sug'urtasi tarmog'ida emas balki, kompaniyalar to'laqli umumiy sug'urta kompaniyasi tarmog'i asosida faoliyat olib boradigan kompaniyalarga aylanib bormoqda. Buning natijasida hayot sug'urtasi butunlay yo'q bo'lib ketishiga olib keladi.

Shunday muammolarga yechim sifatida

1. Hayot sug'urtasi bilan bog'liq imtiyozlarni tiklash.
2. Hayot sug'urtasi bilan bog'liq shartnomalarning electron platforma asosida nazorat qilish.

3. Davlat daromad solig'ining kelib tushmasligi natijasida zarar ko'rmasligi uchun jismoniy shaxslarning olayotgan oylik moashlarining hayot sug'urtasiga yo'naltiradigan qismiga cheklovlar qo'yish.

4. Hayot sug'urta kompaniyalarining investitsion obektlarini kengaytirish ya'ni yuqori daromad beruvchi obektlarga pul mablag'larining yo'naltirishini keng yo'lga qo'yish.

5. Aholining turmush darajasini yanada oshirish maqsadida, inflatsiya omillaridan himoya qiladigan uzoq muddatli pensiya sug'urtasini rivojlantirish;

6. Hayot sug'urtasi kompaniyalarining tijorat banklari bilan hamkorlikda hayot

sug'urtasi mahsulotlarini aholi orasida keng targ'ib etish mexanizmlarini joriy etish

Yuqoridagi takliflarni amaliyotga joriy etishimiz hayot sug'urtasini rivojlantirishga samarali ta'sir ko'rsatishi mumkin. Hayot sug'urtasini rivojlantirish aholining barcha qatlamlarini ijtimoiy ahvolini yaxshilash va davlat ijtimoiy himoyasi bilan bog'liq xarajatlarning kamayishiga olib keladi. Hayot sug'urtasi bo'yicha kelib tushadigan sug'urta mukofotlarining hajmining kengayishi davlat ichki investitsiyalarining hajmi kengayishiga olib keladi.

References:

1. A.Temirqulov "Yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishda sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya Toshkent 2022 yil 27 iyun
2. M.Bekberganov va A.Ikromov "Yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishda sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya Toshkent 2022 yil 27 iyun
3. O.Yuldashev "Yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishda sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya Toshkent 2022 yil 27 iyun
4. D.Abdulvaliyev "Yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishda sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya Toshkent 2022 yil 27 iyun
5. M.Sultonova "Yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishda sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya Toshkent 2022 yil 27 iyun
6. O'zbekiston respublikasi istiqbolli loyihalar milliy agentligi rasmiy sayti <https://napp.uz/ru/pages/malumot>
7. Iqtisodiyot va moliya vazirligining «Fuqarolar uchun byudjet – 2023» nashrida 2023 yil 1 aprel
8. O'zbekiston respublikasi istiqbolli loyihalar milliy agentligi rasmiy sayti <https://napp.uz/ru/pages/malumot>
9. Valiyeva, S. O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYA LOYIHALARI SAMARASINI OSHIRISHDA INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH YO'LLARI. Страховой рынок Узбекистана, 1(6), 27–30. извлечено от <https://insurance.tsue.uz/index.php/journal/article/view/96>
10. Baratova, D., & Olmosova, M. (2023). SUG'URTALOVCHILARNING INVESTITSION FAOLIYATINI BAHOLASHDA XITOY TAJRIBASI. Страховой рынок Узбекистана, 1(4), 35–38. извлечено от <https://insurance.tsue.uz/index.php/journal/article/view/67>

..